

โครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มที่ 2
(ร้อยเอ็ด สกลนคร ขอนแก่น หนองบัวลำภู เลย และนครราชสีมา)

โครงการการสังเคราะห์องค์ความรู้จากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
เรื่อง ประวัติศาสตร์ชุมชนกับการสร้างตำนานวีรบุรุษผ่านความทรงจำร่วม
ในเขตจังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ

โดย
อภिरาดี จันทร์แสง
ภาควิชาประวัติศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

โครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มที่ 2
(ร้อยเอ็ด สกลนคร ขอนแก่น หนองบัวลำภู เลย และนครราชสีมา)

**โครงการการสังเคราะห์องค์ความรู้จากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
เรื่อง ประวัติศาสตร์ชุมชนกับการสร้างตำนานวีรบุรุษผ่านความทรงจำร่วม
ในเขตจังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ**

ผู้วิจัย

1. อาจารย์ ดร.อภิราตี จันทร์แสง	หัวหน้าโครงการ
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมชาติ มณีโชติ	ที่ปรึกษา
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ	ที่ปรึกษา
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ	ที่ปรึกษา

ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

โครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มที่ 2

(ร้อยเอ็ด สกลนคร ขอนแก่น หนองบัวลำภู เลย และนครราชสีมา)

(ความเห็นในรายงานผลการดำเนินโครงการเป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กันยายน 2553

บทคัดย่อ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

โครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือกลุ่มที่ 2

(ร้อยเอ็ด สกลนคร ขอนแก่น หนองบัวลำภู เลย และนครราชสีมา)

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้

เรื่อง ประวัติศาสตร์ชุมชนกับการสร้างตำนานวีรบุรุษผ่านความทรงจำร่วมในเขตจังหวัด
นครราชสีมา ชัยภูมิ
Constructing Community History of Chaiyaphum and Nakhon Ratchasima Provinces
through the Heroic Legend and Collective Memory

ผู้วิจัย นางสาวอภิราดี จันทรแสง

ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมชาติ มณีโชติ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปฐม หงษ์สุวรรณ

ปีที่พิมพ์ 2553

ประวัติศาสตร์ชาติไทยแบบเดิมสร้างการรับรู้เกี่ยวกับตำนานวีรบุรุษ วีรสตรีของท้องถิ่น
อย่างมีระเบียบแบบแผน ผ่านการวางแผนไตร่ตรองตามแนวคิดและหลักการ การรวมศูนย์อำนาจสู่
ส่วนกลาง(Centralization) และรัฐพยายามสร้างโมเดลไปสู่ชุมชนคล้ายหลักการของญี่ปุ่น OVOP
(One Village One Product)¹ การสร้างหลักการอย่างนี้นำมาซึ่งการพยายามหล่อหลอมความเป็นหนึ่งเดียว
ให้กับชาติ โดยมีการจินตนาการสร้างศูนย์รวมจิตใจของท้องถิ่นให้เป็นหนึ่งเดียว ด้วยอนุสาวรีย์วีรบุรุษ
ประจำเมืองขึ้นหลังการปกครอง 2475 โดยรัฐบาลมีคณะกรรมการดูแลกาอนุมัติการจัดตั้งอนุสาวรีย์
ประจำจังหวัดขึ้น ซึ่งการสร้างอนุสถานแบบนี้ได้นำมาซึ่งกระบวนการจำกัดและเบียดขับความ
หลากหลายของวัฒนธรรมและความเชื่อของท้องถิ่นและความสัมพันธ์ข้ามชุมชนอื่นไป ศาสตราจารย์
ดร. อรรถจักร์ สันจงวิวัฒน์ มักใช้คำว่า “ริบอดีต” ของตำนานและความทรงจำชุมชนไป ในกรณีของท้องถิ่น
จังหวัดชัยภูมิและนครราชสีมา อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพระยาแล ถูกสร้างให้เป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัดชัยภูมิ
ซึ่งเป็นการจัดสร้างและหยิบเลือกประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางส่วนขึ้นมาเพื่อสนองนโยบายการจัดตั้งทาง
สังคม² อันเป็นหลักฐานและหลักการในการควบคุมไพร่และผู้คนในอดีตให้คิดและเชื่อเหมือนรัฐ

¹ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย : ฝ่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. ประวัติศาสตร์ว่าด้วยความทรงจำของท้องถิ่น (ปาฐกถา โดย ศ.ดร.อรรถจักร์ สันจงวิวัฒน์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : เชียงใหม่, 2553.

² นิธิ เอียวศรีวงศ์. ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียนและอนุสาวรีย์ ว่าด้วยวัฒนธรรม รัฐ และรูปการจินตนาการ. สำนักพิมพ์มติชน : กรุงเทพฯ, 2547.
หน้า 86-87.

ความทรงจำร่วมของชุมชน (Collective memory) นั้น ไม่ได้ขีดเส้นแบ่งเหมือนเขตการปกครองของ
กระทรวงมหาดไทย หากแต่ความทรงจำร่วมและตำนานท้องถิ่นนั้นไม่ได้จำกัดอยู่เพียงจังหวัดชัยภูมิ
เพราะตามประวัติศาสตร์ได้ข้ามพรมแดนจังหวัด และมีวิถีวัฒนธรรม ความเชื่อ ร่วมกัน ปัจจุบันนี้
การสร้างตำนานและความทรงจำร่วมมีการสร้างตามอุดมการณ์ของผู้ปกครอง โดยการแทรกหรือนำ
วัฒนธรรมหลวงมาสู่ท้องถิ่น และลิ้มให้ความสำคัญประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นวัฒนธรรมราษฎร์อัน
เกิดจากแนวคิด ความเชื่อ พิธีกรรมตำนานและเรื่องเล่าของชาวบ้าน ผู้วิจัยจึงมุ่งหวังว่าโครงการสังเคราะห์
ความรู้ เรื่อง การสร้างตำนานวีรบุรุษผ่านความทรงจำร่วมในเขตจังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ จึงเป็น
ส่วนหนึ่งในการสร้างองค์ความรู้ชุดใหม่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอันเกิดจากจินตนาการและสำนึก
ของชุมชน

คำสำคัญ (Keywords): ตำนาน (Legend), วีรบุรุษ (Hero), ความทรงจำร่วม (Collective Memory)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ก บทคัดย่อ	1
ข แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเรื่อง ความทรงจำร่วม การสร้างตำนานและ อนุสาวรีย์ ประวัติศาสตร์ชุมชน	5
ค ความเชื่อและกระบวนการสร้างตำนานชุดดั้งเดิม	7
ง ความหมายของความทรงจำกับพิธีกรรมท้องถิ่นต่อชุมชน	9
จ วิเคราะห์องค์ความรู้	12
ฉ บทสรุป	14
ช บรรณานุกรม	15
ซ ภาคผนวก	16
ณ ประวัติคณะผู้วิจัย	18

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
ภาพที่ 1 การจัดงานงานประจำปีเจ้าพ่อพญาแล.....	10
ภาพที่ 2 ขบวนแห่ด้วยธงชาติไทย.....	10
ภาพที่ 3 ขบวนบายศรีในงานบุญเดือนหก.....	11
ภาพที่ 4 การเข้าร่วมของชาวบ้านในพิธีกรรมบุญเดือนหก.....	12
ภาพที่ 5 การรำบวงสรวงของชาวบ้านในงานบุญเดือนหก.....	12
แผนที่	
แผนที่ที่ 1 จังหวัดชัยภูมิและแนวติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา.....	16

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเรื่อง

ความทรงจำร่วม การสร้างตำนานและ อนุสาวรีย์ ประวัติศาสตร์ชุมชน

การทำความเข้าใจเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและความทรงจำร่วมมีความจำเป็นต้องศึกษาและเข้าใจกระบวนการความสลับซับซ้อนของความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งมีส่วนประกอบและปัจจัยแนวคิดที่อยู่ที่หลากหลายเพราะ โครงสร้างของชุมชนท้องถิ่นเกิดจากการเชื่อมโยงกันในหลากหลายมิติ ดังนั้นแนวคิดที่สามารถเข้าใจปรากฏการณ์ของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจำเป็นต้องเชื่อมโยงข้อมูลและความรู้ที่มาจากศาสตร์สาขาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น แนวคิดความทรงจำร่วม การสร้างตำนานและ อนุสาวรีย์ ประวัติศาสตร์ชุมชน จึงมีดังต่อไปนี้

1) แนวคิดของการสร้างตำนาน (myth-legend) นั้น ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองจินตนาการและเจตนาธรรมของกลุ่มบุคคลและชุมชนในแต่ละยุคสมัย ตำนานส่วนใหญ่เป็นการสร้างเรื่องราวหรือเรื่องเล่าถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (sacred images and narratives) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ กลุ่มผู้นำตระกูลที่มีอิทธิพลต่อชุมชน (community leader) วีรบุรุษวีรสตรีที่สร้างวีรกรรมเพื่อปกป้องแผ่นดิน (warriors/hero) หรือเรื่องเล่าเกี่ยวกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ (supernatural) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเทพเจ้า ผีตาง เทวดา นางไม้ อันมีส่วนเกี่ยวข้องกับการอยู่และความเป็นไปของชุมชน ข้อมูลที่ได้มาจากรากฐานจึงเป็นเรื่องราวที่จะทำให้เข้าใจสังคมวัฒนธรรม ความคิดความเชื่อของชนชาติต่างๆในอดีต รวมถึงสามารถเข้าใจวัฒนธรรมร่วมของชาติพันธุ์ที่มีสังคมวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกันได้¹ การสร้างตำนานวีรบุรุษลาวในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิและจังหวัดนครราชสีมาจึงได้รับอิทธิพลแนวคิดทำนองเดียวกัน โดยมีการสร้างตำนานพร้อมเรื่องราวอภินิหารหรือความอัศจรรย์ในการรบหรือการต่อสู้ เช่นตำนานการยิงด้วยปืนไม่สามารถทำให้พญาแลสิ้นชีพได้ เพราะพญาแลเป็นคนพิเศษยังไม่เข้า หรือปืนธรรมดาไม่สามารถคร่าชีวิตท่านได้ หากต้องมีความพยายามของฝ่ายเจ้าอนุวงศ์ในการฆ่าวีรบุรุษลาวด้วยการนำหอกมาเสียบแทงจากทางทวารขึ้นมา

ดังนั้นระบบความคิด ความเชื่อ และการถ่ายทอดประวัติศาสตร์วิถีชีวิตของชุมชนจึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการสร้างความทรงจำร่วมที่ผ่านการบอกเล่าจากตำนาน โดยการใช้สัญลักษณ์ในการเชื่อมโยงเหตุการณ์ในอดีตมาเล่าสู่กันฟัง และทำให้เกิดการสร้างอัตลักษณ์ของตนเองขึ้นมา (self-construct) และมีความภาคภูมิใจและสร้างสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนเพราะความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ ได้ใช้การยกตัวอย่างภาพความเชื่อเกี่ยวกับตำนานผู้สร้างเมืองชัยภูมิ คือ เจ้าพ่อพญาแลเป็นภาพตัวแทนของการอธิบายกลุ่มผู้นำชุมชนที่มีบารมีและอิทธิพลต่อชุมชนและเกิดการส่งเสริมจากอำนาจส่วนกลาง และเมื่อบุคคลที่สำคัญเหล่านั้นเสียชีวิตลง เรื่องเล่าเรื่องราวของบุคคลนั้นถูกรัฐเลือกหยิบจัดกระทำให้เป็นตำนานวีรบุรุษแห่งพื้นที่ซึ่งเนื้อหาที่คนรุ่นหลังได้รับรู้ก็คือความกล้าหาญ การพลีชีพเพื่อชาติ และต่อสู้กับฝ่ายตรงข้ามเพื่อปกป้องรักษาเมืองนั้นๆเอาไว้

¹ ปฐม หงษ์สุวรรณ. กาลครั้งหนึ่งว่าด้วยตำนานและวัฒนธรรม. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพฯ, 2550 หน้า 50.

2)แนวคิดความทรงจำร่วม(Collective memory) ของชุมชนจะถูกถ่ายทอดออกมาเพื่อตอบสนองเจตนารมณ์ของบุคคลหลายๆฝ่าย ไม่ว่าภายในองค์กรของรัฐและชุมชน ส่วนใหญ่การสร้าง ความทรงจำร่วมนั้นมีจุดประสงค์หลัก คือ การพยายามสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและ สร้างแนวคิดเพื่อการสามัคคี รวมพลังรวมใจ เพื่อการอยู่ในสังคมอย่างสงบสุข ดังจะเห็นได้จากรูปแบบของการจัดพิธีบวงสรวงงานประจำปี และการเล่าเรื่องราวผ่านผู้คนในแต่ละช่วงเวลา

งานของเบน แอนเดอร์สัน² ในเรื่องของการสร้างชุมชนจินตกรรมนั้นได้วิพากษ์แนวคิดของรัฐกับการสร้างชุมชนที่ตนเองสามารถควบคุมและจัดการตามที่รัฐปรารถนาได้ หากจะเปรียบเทียบกับ การเลือกสร้างความทรงจำร่วมในรัฐไทย เราก็จะเห็นปรากฏการณ์ที่คล้ายกับแนวคิดเบน แอนเดอร์สันในประวัติของวีรบุรุษวีรสตรีไทยในประวัติศาสตร์ที่ทำให้ผู้คนทั้ง “จดจำและลืม” เรื่องราวในอดีต³

3)แนวคิดอนุสาวรีย์(Monument) ถูกนำมาใช้ประกอบการสร้างตำนานเมืองหรือสังคมที่เป็นลักษณะ สาธารณะ หรือ สิ่งที่เป็นศูนย์รวมยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชุมชนนั้นๆ หากแต่ประวัติศาสตร์ในการสร้างอนุสาวรีย์นั้น ถูกกำหนดจากแผนนโยบายของรัฐบาลไว้แล้ว อันมีความประสงค์ต้องการความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชาติ ตัวแทนของอนุสาวรีย์บุคคลศักดิ์สิทธิ์ จึงจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับส่วนกลางในลักษณะ ผู้สืบสนองนโยบายรัฐ

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ให้ความหมายเกี่ยวกับอนุสาวรีย์ดังนี้ อนุสาวรีย์ชวนให้ระลึกอดีตร่วมกันซึ่งรัฐสร้างอดีตขึ้นเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และวัตถุประสงค์ของการสร้างอนุสาวรีย์คือการจัดตั้งและหยิบเลือกประวัติศาสตร์มาใช้เพื่อประโยชน์ของรัฐ โดยนำมาสร้างให้เป็นรูปธรรมจับต้องมองเห็นอย่างเด่นชัดได้ สามารถเข้าถึงหรือสักการะได้ง่ายสามารถเร้าอารมณ์ของผู้มาสักการะได้ ดังนั้นที่ตั้งของอนุสาวรีย์จึงตั้งอยู่ในพื้นที่สาธารณะ อยู่ใจกลางหรือศูนย์กลางของเมือง นอกจากนั้นอนุสาวรีย์คือพัฒนาการของรัฐไทยและสามารถนำมาอธิบายการจัดตั้งทางสังคมของชนชั้นผู้ปกครองได้⁴

รูปแบบการจัดสร้างอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแลนั้นมีการเลียนแบบแนวคิดการสร้างพระบรมรูปทรงม้าซึ่งได้รับแนวคิดจากการจัดตั้งคณะกรรมการสร้างอนุสาวรีย์ในช่วง สมัย พ.ศ.2475 ที่ต้องการจัดสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นทั่วประเทศไทย ลักษณะที่โดดเด่นของอนุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้าคือ ที่ตั้ง อยู่บริเวณส่วนขยายกรุงเทพฯในสมัยนั้น มีพื้นที่โล่งเป็นลานกว้าง ฐานสูงทำให้ผู้คนต้องเงยหน้าขึ้นมอง และรูปปั้นอยู่ในท่าที่สง่าผ่าเผย แสดงถึงอำนาจเปี่ยมล้น⁵

² เบน แอนเดอร์สัน. ชุมชนจินตกรรม บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการขยายของชาตินิยม. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์: กรุงเทพฯ, พ.ศ. 2552

³ อ้างแล้ว. หน้า 368-369.

⁴ นิธิ เอียวศรีวงศ์. ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียนและอนุสาวรีย์ ว่าด้วยวัฒนธรรม รัฐ และรูปการจิตสำนึก. ศิลปวัฒนธรรม : กรุงเทพฯ 2547 หน้า 83-92.

⁵ อ้างแล้ว. หน้า 87.

ในการสร้างอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแลก็มีวัตถุประสงค์คือเพื่อการกระตุ้นจิตสำนึกร่วมในการอยู่ร่วมกัน อย่างสามัคคี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน และอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแลนั้นได้แสดงความเป็นภาพตัวแทนของการรักและเสียสละเพื่อชาติและส่วนรวม ดังนั้นแนวคิดเรื่องการสร้างประวัติศาสตร์ชุมชน (Communal history) หรือ ประวัติศาสตร์สังคม (Social History) ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ที่เน้นเรื่องชีวิตผู้คนและชุมชน ปัจจัยในการดำรงชีวิตในแต่ละสังคม และการเข้าใจประวัติศาสตร์สังคมหนึ่งๆนั้น ปัจจัยและตัวกระทำต่อชุมชนและผู้คนท้องถิ่นมาจากทั้งปัจจัยจากภายนอกและภายใน การพยายามของรัฐที่สร้างอุดมการณ์การรักชาติขึ้นมาในแต่ละพื้นที่ของจังหวัดต่างๆของประเทศไทยจึงได้นำตำนานท้องถิ่นต่างมาตอบสนองนโยบายเหล่านี้ในแต่ละยุคสมัยของไทย

ความเชื่อและกระบวนการสร้างตำนานชุดดั้งเดิม

ตำนานเจ้าพ่อพญาแลกับการเกิดเมืองชัยภูมิ ได้ถูกรื้อฟื้นและสร้างขึ้นมาใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรก เกิดจากการสร้างชุดความรู้ของรัฐ และจากของชาวบ้านหรือชุมชนเอง ในลักษณะแรก สาระส่วนใหญ่ของข้อมูลคือ การนำเสนอถึงความจงรักภักดีต่อสยามในสมัยรัชกาลที่ 3 จนท่านได้รับสมญานามว่า “พระยาภักดีชุมพล” ดังข้อมูลต่อไปนี้

“พญาแล เป็นชาวเวียงจันทน์รับราชการอยู่ในราชสำนักของเจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงจันทน์ ต่อจากนั้นได้อพยพครอบครัวมาตั้งบ้านเรือนที่บ้านน้ำขุ่นหนองอีจาน อำเภอ สูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อ พ.ศ. 2360 ต่อมาเมื่อการอพยพโยกย้ายมาตั้งบ้านเรือนใหม่อยู่ที่บ้านโนนน้ำอ้อมหรือ ชีลอง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ด้วยความวิริยะอุตสาหะ ประกอบกับความเป็นผู้นำของพญาแล จึงได้รับการยกย่อง ให้เป็นหัวหน้า รวบรวมผู้คนเข้ามาตั้งบ้านเรือนในบริเวณใกล้เคียงรวม 12 หมู่บ้าน เป็นผู้เก็บรวบรวมส่งส่วย เป็นบรรณาการแก่เจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์ จนได้รับบำเหน็จความชอบจากเจ้าอนุวงศ์ตั้งให้เป็น ขุนภักดีชุมพล ต่อมาบริเวณบ้านชีลอง เกิดภัยแล้ง จึงได้โยกย้ายอีกครั้งหนึ่งเมื่อปี พ.ศ.2365 โดยย้ายไปอยู่บ้านหลวงหรือปัจจุบันคือ บ้านหนองหลอดและบ้านหนองปลาเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ เป็นเมืองขึ้นตรงต่อนครราชสีมาและส่งส่วยถวายให้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จนได้พระราชทานยศและบรรดาศักดิ์เป็น “พระยาภักดีชุมพล(แล)”

ต่อมาในปี พ.ศ. 2369 เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ ประเทศราชของกรุงรัตนโกสินทร์ได้ก่อการกบฏยกทัพเข้าตี เมืองนครราชสีมา คุณหญิงโมได้รวบรวมเจ้าหัวเมืองใกล้เคียงต่อสู้ตีกระหนาบจนทัพเจ้าอนุวงศ์แตกพ่ายไป แต่กองทัพลาวส่วนหนึ่งได้เข้ายึดเมืองชัยภูมิไว้และเกลี้ยกล่อมให้พระยาภักดีชุมพล(แล) เข้าเป็นพรรคพวกด้วย แต่พระยาภักดีชุมพล(แล) ไม่ยอมทรยศต่อราชวงศ์จักรี จึงถูกทหารลาวจับมาที่ด้นมะขามใหญ่ข้างหนองปลาเฒ่า ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลเจ้าพ่อพญาแลในปัจจุบัน

ด้วยความจงรักภักดีต่อผืนแผ่นดินไทยของพระยาภักดีชุมพล(แล) ชาวเมืองชัยภูมิจึงได้พร้อมใจกันตั้งศาลขึ้นเพื่อเป็นที่เคารพกราบไหว้ สักการะดวงวิญญาณของท่านที่บริเวณหนองปลาเผาดังกล่าว และต่อมาชาวชัยภูมินับตั้งแต่ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ได้พร้อมใจกันรวบรวมทรัพย์สินเป็นปัจจัยสร้างอนุสาวรีย์เป็นที่รำลึกถึงคุณงามความดีของพระยาภักดีชุมพล(แล) ตั้งเด่นเป็นสง่าเป็นมิ่งมงคลเมืองของชาวชัยภูมิ ณ บริเวณสี่แยกถนนบรรณาการใกล้ ศาลากลางจังหวัดชัยภูมิ และจัดให้มีงานเฉลิมฉลองเป็นประจำทุกปี นับตั้งแต่พิธีเปิดอนุสาวรีย์เมื่อวันที่ 12 มกราคม 2510 เป็นต้นมา”⁶

ข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุดนี้ ทำให้ผู้คนที่รับสารรู้สึกถึงเรื่องราวการต่อสู้ของวีรชนกับศัตรูหรือฝ่ายตรงข้ามซึ่งเจ้านุวงศ์ในตำนานคือสัญลักษณ์ของฝ่ายตรงข้าม ซึ่งตรงกับแนวคิดของนิธิ เอียวศรีวงศ์ ในเรื่องของการสร้างตำนานของชาติจะต้องมีการสร้างศัตรูหรือฝ่ายตรงข้าม เพื่อเกิดการแบ่งแยกกลุ่มแบ่งเหล่า ฝ่ายเขาและฝ่ายเรา อันจะเห็นได้จากถ้อยคำที่เน้นย้ำในเรื่องราว คำว่า “สวามิภักดิ์” และ “จงรักภักดี”⁷

ส่วนข้อมูลลักษณะที่ 2 คือการบอกเล่าตำนานจากชาวบ้านซึ่งตำนานนี้ทางโครงการวิจัยได้วิเคราะห์มาจากตัวอย่างของงานวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มที่ 2 โครงการวิจัย “ความเชื่อของชาวบ้านหนองขุ่นที่มีต่อย่าโมและเจ้าพ่อพญาแลจากอดีตสู่ปัจจุบัน” โรงเรียนขามทะเลสอวิทยา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเขต 5 จังหวัดนครราชสีมา ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องตำนานเจ้าพ่อพญาแล และความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในมุมมองใหม่ที่น่าสนใจ คือการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าพ่อพญาแลแห่งจังหวัดชัยภูมิและท้าวสุรนารีของจังหวัดนครราชสีมา จากตำนานเรื่องเล่า ดังนี้

“นายแลซึ่งเป็นพี่เลี้ยงของเจ้านุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ ได้เป็นผู้นำชาวลาวมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านหนองขุ่นเป็นเวลาราว 2 ปี จึงพาผู้คนบางส่วนอพยพไปตั้งเป็นเมืองชัยภูมิในเวลาต่อมา และได้สวามิภักดิ์กับย่าโม ทรียาปลัดเมืองนครราชสีมา ส่งผลให้นายแลมีความเกี่ยวข้องกับคุณหญิงโม ชาวบ้านหนองขุ่นมีความเชื่อเกี่ยวกับสายสัมพันธ์ในอดีตของชาวหนองขุ่นและเจ้าพ่อพญาแลและย่าโม โดยนายแลได้แสดงออกถึงความภักดีต่อย่าโมและมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์วีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ โดยทั้งคู่ได้มาปรึกษาหารือกันที่บริเวณศาลเพี้ย ซึ่งปัจจุบัน คือ บริเวณที่เกิดปาฏิหาริย์ย่าโมที่ต้นहुกวางบ้านหนองขุ่น”⁸

6 ที่มาข้อมูลเว็บไซต์ www.rd.go.th/chaityaphum/84.0.html

7 นิธิ เอียวศรีวงศ์. ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียนและอนุสาวรีย์ ว่าด้วยวัฒนธรรม รัฐ และรูปการจิตสำนึก. ศิลปวัฒนธรรม : กรุงเทพฯ 2547 หน้า 50.

8 รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการ ความเชื่อของชาวบ้านหนองขุ่นที่มีต่อย่าโมและเจ้าพ่อพญาแลจากอดีตสู่ปัจจุบัน. โรงเรียนขามทะเลสอวิทยา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเขต 5 จังหวัดนครราชสีมา. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, พ.ศ.2553

ดังนั้น การสร้างชุดความรู้ของชุมชนโดยผ่านตำนานการบอกเล่าของผู้อาวุโสในท้องถิ่น จากการวิจัยในชุดโครงการวิจัยฯ ได้สะท้อนถึงความสัมพันธ์ของสังคมและวัฒนธรรมในเขตจังหวัดชัยภูมิและนครราชสีมา ผู้คนในเขตพื้นที่ทั้งสองนั้นมีประวัติศาสตร์ร่วมกันและพื้นที่นี้ได้กำเนิดบรรพบุรุษร่วมกัน คือ เจ้าพ่อพญาแล หากการแบ่งเขตการปกครองแบบจังหวัด ของรัฐบาลที่เริ่มมีการใช้ ในช่วงรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้ผู้คนถูกแบ่งตามเขตการปกครอง หากแต่ภูมิศาสตร์วัฒนธรรมนั้นไม่สามารถกำหนดโดย เขตแดน (border line) หรือ พรมแดน (frontier) ได้ ดังนั้น พิธีกรรม สิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงดำเนินไปด้วยความทรงจำร่วมกันในอดีต โดยไม่สามารถแบ่งแยกกันได้ อย่างไรก็ตาม ชุดความรู้นี้อธิบายการสร้าง ความทรงจำร่วมให้เกิดความเป็นตัวตนของชุมชน แต่ความทรงจำร่วมก็มีการแบ่งแยกและคัดเลือก ส่วนหรือเรื่องราวเพื่อการสร้างประวัติศาสตร์ใหม่ให้เกิดขึ้น เช่นการแทนที่ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อพญาแลมาเป็นย่าโมและมีพลังของการเคารพมากกว่าเดิม ด้วยการสร้างตำนานปาฏิหาริย์และพิธีกรรมบวงสรวงที่ยิ่งใหญ่กว่าผนวกเข้าไปเพิ่มเติม ดังนั้นปรากฏการณ์ “รีบอดีต” จึงเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองนโยบายการปกครองแบ่งแยกเพื่อปกครอง (divided and ruled policy)

ส่วนเนื้อหาของตำนานเกี่ยวกับเจ้าพ่อพระยา 2 ชุด นี้ มีความน่าสนใจตรงที่ ตำแหน่งของการให้ความสำคัญหรือการจดจำต่างกัน เหตุที่เกิดขึ้นนี้ นักวิจัยวิเคราะห์ว่าสาเหตุหลักที่ความศรัทธาของสองแห่งนี้แตกต่างกัน คือ การสร้างอำนาจขององค์กรท้องถิ่นและพลังของชุมชนผนวกกัน การสร้างอัตลักษณ์ที่เหนือกว่าผู้อื่น (Superiority) เช่น ภาพลักษณ์ในการสร้างตัวแทนรัฐ เมืองหลวงของอีสานในสมัยนั้น คือนครราชสีมา ที่สะท้อนจากวาทกรรมที่ใช้คำ ว่า สวามิภักดิ์ต่อย่าโม และย่าโมก็เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวโคราชร่วมกัน ทำให้การที่พญาแลจะมีความสัมพันธ์กับโคราชนั้น ต้องเป็นในลักษณะเป็นรอง หรือด้อยกว่า คือ มอบความภักดีให้แก่เมืองโคราช

ความหมายของความทรงจำร่วมกับการจัดกระทำใหม่ในพิธีกรรมท้องถิ่น

พิธีกรรมคือเครื่องสะท้อนถึงพลังศรัทธาที่มีต่อความทรงจำในอดีต และพิธีกรรมนี้สร้างหรือจัดกระทำโดยผู้มีศรัทธาหรือส่วนร่วมในเรื่องรำนั้นๆ อย่างเช่น พิธีกรรมในการบวงสรวงเจ้าพ่อพญาแลถูกจัดขึ้น 2 ครั้งต่อรอบปี ชุดพิธีกรรมแรกเกิดจากการจัดโดยชาวบ้านและส่วนพิธีที่สองเกิดจากการจัดงานของรัฐ การกำหนดงานประจำปีเจ้าพ่อพญาแลได้จัดติดต่อกันมาทุกปีนับตั้งแต่มีการก่อสร้างและเปิดอนุสาวรีย์พระยาภักดีชุมพล(แล) ในปี พ.ศ. 2510 นายช่วย น้าทะนาคร ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ ในสมัยนั้นเป็นผู้ริเริ่มจัดงานขึ้น เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองอนุสาวรีย์ หลังจากนั้นเป็นต้นมาจังหวัดชัยภูมิก็ได้จัดเป็นงานประจำปีขึ้นทุกปีระหว่างวันที่ 12 – 20 มกราคม เป็นเวลา 9 วัน 9 คืน ณ บริเวณรอบวงเวียนอนุสาวรีย์พระยาภักดีชุมพล(แล) และบริเวณ สนามหน้าศาลากลางจังหวัดชัยภูมิ โดยจะมีพิธีสำคัญประกอบด้วย พิธีบวงสรวงดวงวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ของพระยาภักดี ชุมพล(แล) หรือที่ชาวบ้านเรียกขานกันติดปากว่า “เจ้าพ่อพญาแล” มีพิธีถวายช้างให้เป็นบริวารเจ้าพ่อ มีการแห่ขบวนทาง ศิลปวัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่สวยงามตระการตา นอกจากนี้ยังมีการออกร้านของเหล่ากาชาดจังหวัดชัยภูมิ จึงถือเป็นงานกาชาด ประจำปีด้วย

ภาพที่ 1 ภาพการจัดงาน โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิเป็นประธาน

ภาพที่ 2 การแห่ขบวนด้วยธงชาติไทย

หากมองคู่มือพิธีกรรมที่จัดกระทำโดยหน่วยงานของรัฐบาล กิจกรรมที่ทำส่วนใหญ่ คือการเชิดชูวีรกรรมและการแสดงออกถึงความภักดีต่อสถาบันชาติ และพระมหากษัตริย์ การจัดทำและเฉลิมฉลองหน่วยงานราชการเป็นผู้จัดการทุกอย่าง ตั้งแต่ พิธีการ และการเข้าร่วมและแสดงผลงานของหน่วยงานราชการต่างๆ เปรียบเสมือนการรายงานหรือผลงานของแต่ละหน่วยราชการส่วนท้องถิ่นต่อผู้แทนส่วนกลางหรือผู้ว่าราชการจังหวัด แนวคิดนี้เป็นการสะท้อนการรวบอำนาจสู่ศูนย์กลาง (Centralization) เป็นการนำภาพอนุสาวรีย์ เป็นภาพตัวแทนศูนย์รวมความภักดีต่อสถาบันของชาติ และนำมาเผยแพร่สู่ผู้นำท้องถิ่น ดำเนินเรื่องราวของวีรบุรุษลาวถูกสร้างเพื่อการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง(Continuity)ของความจงรักภักดี ดังที่เราสามารถรับรู้จากเรื่องราวอื่นๆ ที่คล้ายกัน เช่น วีรกรรมย่าโมในการขับไล่เจ้าอนุวงศ์ พระนเรศวรขับไล่พม่า ท้าวเทพกษัตรีท้าวศรีสุนทร ต่อสู้กับพม่า เป็นต้น

พิธีกรรมที่ถือปฏิบัติโดยชาวบ้านเป็นแกนนำคืองานประเพณีแห่บายศรี บุญเดือนหก

งานประเพณีแห่บายศรี บุญเดือนหก ในปี พ.ศ.2553 มีขบวนแห่บายศรีถึง 53 ขบวน ประชาชนกว่า 5 หมื่นคน เข้าร่วมสืบสานประเพณีถวายบายศรี แด่ท่าน " เจ้าพ่อพญาแล " เจ้าเมืองคนแรกของจังหวัดชัยภูมิ การจัดรูปแบบขบวนแห่บายศรีของจังหวัดชัยภูมินั้น ทุกขบวนได้นำเสนอรูปแบบขบวนที่สื่อให้เห็นถึงความจงรักภักดีของชาวชัยภูมิ ที่มีต่อท่านเจ้าพ่อพญาแล โดยเห็นการตกแต่งขบวนแห่ให้สวยงาม พร้อมทั้งการแต่งกายของชาวบ้านที่สื่อให้เห็นวิถีชีวิตของชาวจังหวัดชัยภูมิโดยแท้ บายศรีของแต่ละชุมชนมีลักษณะเด่นและจุดน่าสนใจมากมายตั้งแต่ฐานชั้นแรกถึงยอดบายศรี ชั้นสุดท้ายมีลักษณะโดดเด่นโดยเฉพาะชุมชน หินตั้ง โพนงาม ช้อนรับชั้นบายศรีอย่างอ่อนช้อยสวยงาม โดยแต่ละชั้นประดับบรรจุด้วยตัวบายศรีแบบโบราณเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานผสมผสานกันอย่างลงตัวและที่สำคัญแต่ละชั้น ประกอบด้วยการพันเกล็ดกลีบเล็กกลีบน้อยลงใบตองทุกชั้นแสดงถึงความวิริยะอุตสาหะของช่างและความร่วมมือร่วมแรงของชาวบ้านและชุมชน

การประกอบพิธีบายศรี การรำถวายด้วยการเป่าแคน และร้องหมอลำกลอน สะท้อนให้เห็นการดำรงอยู่ของเอกลักษณ์วัฒนธรรมชาติพันธุ์ลาว แบบดั้งเดิม การสืบทอดวัฒนธรรมเหล่านี้ทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีชีวิตและพลังในสังคมท้องถิ่นปัจจุบัน พิธีกรรมของท้องถิ่นทำให้ชุมชนเกิดการต่อรองอำนาจกับรัฐได้ในระดับหนึ่ง การประกาศเอกลักษณ์ตัวตนและการยืนหยัด(Resistance) ทำให้ท้องถิ่นมีพื้นที่ในการสร้างประวัติศาสตร์ของตนเองทำให้เกิดมูลค่าขึ้นในทางเศรษฐกิจจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เฉกเช่นงานประจำปีเจ้าพ่อพญาแลและงานพิธีบุญเดือนหกที่ได้รับการส่งเสริมทั้งจากภาครัฐและเอกชนในเวลาต่อมา

ภาพที่ 3 ขบวนแห่บายศรีในงานพิธีบุญเดือนหก

ภาพบรรยากาศพิธีบวงสรวงบุญเดือนหก

บทวิเคราะห์องค์ความรู้

พื้นที่ในการรับรู้เกี่ยวกับตำนานเจ้าพ่อพญาแลในเขต 13 หมู่บ้านทั้งในเขตจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ จากชุดโครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โรงเรียนขามทะเลสอ ทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชนเกี่ยวกับวัฒนธรรมและความเชื่อของชาวลาวที่อพยพจากเวียงจันทน์ในสมัยรัชกาลที่ 2-3 เข้ามาในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมินั้น ทำให้เขตพื้นที่ทั้งสองแห่งนี้มีประวัติศาสตร์ชุมชนร่วมกันมานานกว่า 200 ปี ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั้นได้บอกผ่าน ชุมชน ผู้คน พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ตำนานการบอกเล่าจากรุ่นสู่รุ่น

สภาพการณ์ที่ชาวบ้านถูกทำให้จำหรือลืมอดีตร่วมกันได้ก่อให้เกิดความต่อเนื่องและไม่ต่อเนื่องทางสังคม รอยแยกของความทรงจำอดีตร่วมกันของชุมชนชาวบ้านกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมชุมชนที่เกิดขึ้นจริงทำให้สังคมชุมชนไม่มีพลังใดๆ เหลือพอที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน

ปัจจัยในการที่ทำให้ชาวบ้านพื้นที่ต่างๆ พยายามที่จะรื้อฟื้นความทรงจำอดีตร่วมกัน ขึ้นมาเพื่อให้สายใยของอดีตร้อยรัดผู้คนในชุมชนไว้พร้อมทั้งคืนพลังทางปัญญาของบรรพบุรุษให้กลับมาเป็นสมบัติร่วมกันของคนในชุมชนในการหยิบมาปรับใช้เพื่อจัดปัญหาที่รุมเร้าชุมชนตนเอง⁹ ซึ่งแม้รัฐจะพยายามสร้างโมเดลในการปกครองเพื่อการรวมศูนย์อำนาจและความสามัคคีหรือความภักดีแก่ส่วนกลางแต่สิ่งหนึ่งที่รัฐมองข้ามคือความทรงจำของชุมชนที่ปกครองดูแลกันมาในอดีต ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของผู้คนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมเดียวกัน

สรุป

กระบวนการแปรรูปความทรงจำร่วมมาสู่การต่อสู้ทางสังคม ขณะเดียวกันผู้มีอำนาจก็ใช้การสร้างประวัติศาสตร์แบบทางการ(Authority) ในการจัดองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ชาติและชุมชนแบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งวิธีการของรัฐที่จะทำให้คนซาบซึ้งและยึดถือประวัติศาสตร์ไว้ได้ก็โดยการอาศัยระบบการศึกษา การถ่ายทอดข้อมูล การสื่อสารมวลชน พิธีกรรม ดำเนินและอนุสาวรีย์

ตำนานวีรบุรุษ วีรสตรีของท้องถิ่นที่ปัจจุบัน ผ่านการนำเสนอจากนโยบายรัฐที่มีหลักการการรวมศูนย์อำนาจสู่ส่วนกลาง(Centralization) การสร้างหลักการอย่างนี้นำมาซึ่งการพยายามหล่อหลอมความเป็นหนึ่งเดียวให้กับชาติ หากแต่ศูนย์รวมจิตใจของท้องถิ่นมิได้กำหนดไว้ในพื้นที่เขตการปกครองแต่เพียงอย่างเดียว หรือเพียงแต่การก่อสร้างอนุสาวรีย์วีรบุรุษประจำให้สักการะเท่านั้น ความทรงจำร่วมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านการสืบสานบอกเล่าสามารถสร้างพลังให้กับชุมชนในการสำนึกถึงการแบ่งปันการมีดีร่วมกันในหลายชุมชนมากกว่าคำจำกัดความของคำว่า “หมู่บ้าน ตำบล หรือ จังหวัด”

การพยายามสร้างประวัติศาสตร์และความทรงจำร่วมของชาวยุทธและชาวโคราชจากโครงการวิจัยท้องถิ่นทำให้เราเข้าใจความสัมพันธ์ของพื้นที่สองแห่งนี้ที่ถูกแยกออกจากกันโดยสภาพรัฐภูมิศาสตร์แต่ในทางภูมิศาสตร์วัฒนธรรม ชุมชนเหล่านี้ยังมีตำนานสืบสานร่วมกัน ดังนั้นตำนานหรือการสร้าง ความทรงจำร่วมเป็นเหมือนการสร้างบทบัญญัติ(Charter)¹⁰ ให้กับคนรุ่นหลังหรือชุมชนถือปฏิบัติแนวทางและเชื่อในสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาร่วมกันที่สามารถกลายมาเป็นลักษณะเฉพาะของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เกิดจากการแบ่งปันความทรงจำร่วมกันของรัฐและชาวบ้านดังที่กล่าวมาข้างต้น

งานของขงยุทธ ชูแวนได้กล่าวไว้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นปัจจุบันควรมีเป้าหมายในการสร้างองค์ความรู้ที่รอบด้าน โดยที่ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างความทรงจำร่วมที่เรามีความจำเป็นที่จะต้องทบทวน ปรับปรุงแก้ไข เรียนรู้และถ่ายทอดกันในชุมชน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้จะทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีชีวิตอยู่ตลอดเวลา อันจะทำให้เกิดหมายรู้ตนเองอย่างมีคุณค่าพร้อมกับเกิดสำนึกประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพใหม่ และสิ่งนี้เองคือรากฐานนามธรรมอันลึกที่สุดของสังคมที่ช่วยให้เกิดความเข้มแข็งท้องถิ่นอย่างยั่งยืน¹¹

¹⁰ ปฐม หงส์สุวรรณ. ถาถครั้งหนึ่งว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : กรุงเทพฯ, 2550 หน้า 96.

¹¹ ขงยุทธ ชูแวน. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทย ว่าด้วยความเป็นมา สถานภาพ แนวคิด วิธีการศึกษาและบทบาทในสังคมปัจจุบัน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย: กรุงเทพฯ, 2551 หน้า 372.

บรรณานุกรม

นิธิ เอียวศรีวงศ์. ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียนและอนุสาวรีย์ ว่าด้วยวัฒนธรรม รัฐ และรูปการจิตสำนึก.

ศิลปวัฒนธรรม : กรุงเทพฯ, 2547.

เบน แอนเดอร์สัน. ชุมชนจินตกรรม บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการขยายของชาตินิยม. มุลนิธิโครงการ

ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์: กรุงเทพฯ, พ.ศ. 2552.

ปฐม หงส์สุวรรณ. กาลครั้งหนึ่งว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย :

กรุงเทพฯ, 2550.

ยงยุทธ ชูแว่น. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทย ว่าด้วยความเป็นมา สถานภาพ แนวคิด วิธีการศึกษาและบทบาท

ในสังคมปัจจุบัน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย: กรุงเทพฯ, 2551

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. จะรักกันอย่างไรในเมื่อเรายังไม่เข้าใจกัน. สำนักพิมพ์ Oh My God:

กรุงเทพฯ, 2553.

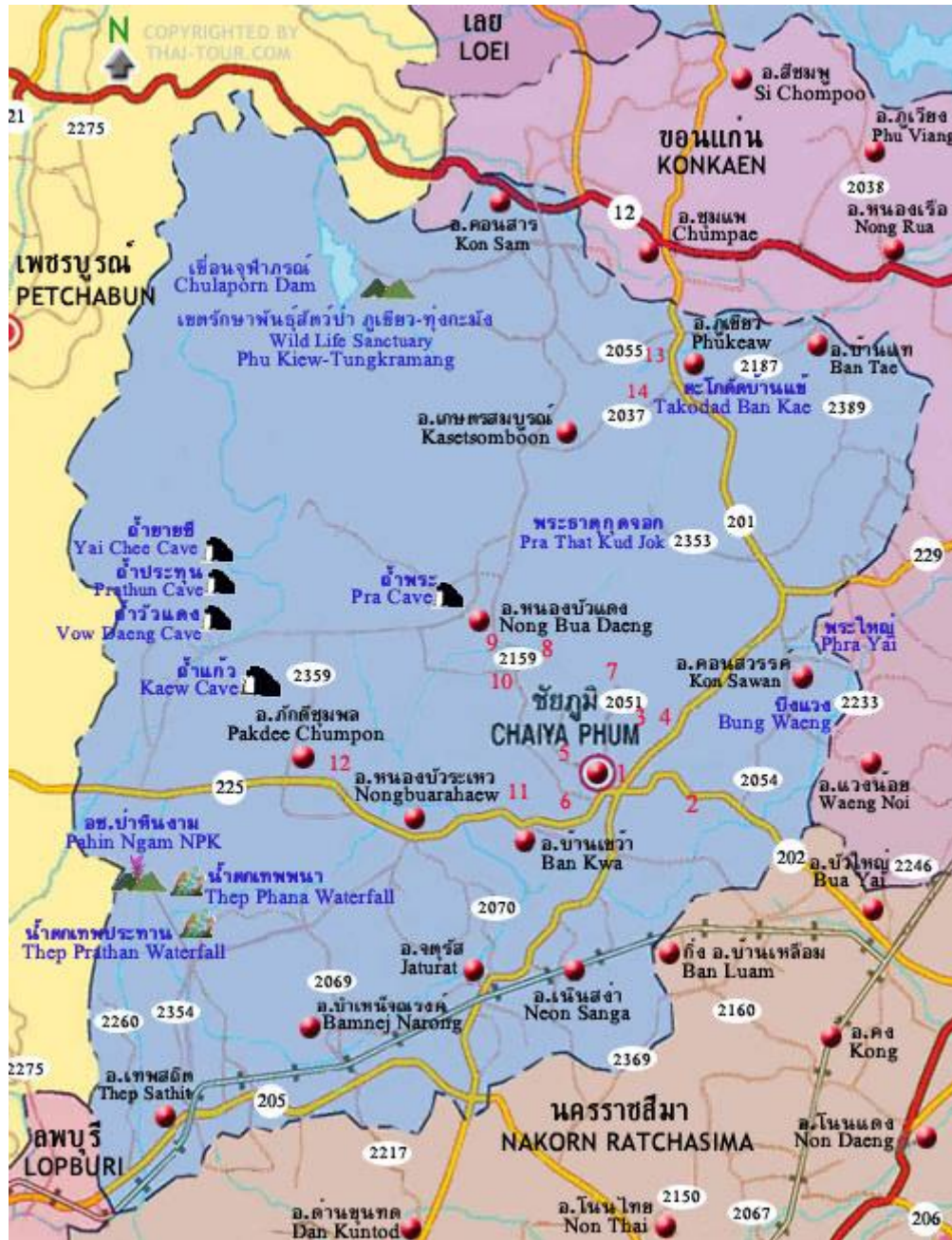
รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการ ความเชื่อของชาวบ้านหนองขุ่นที่มีต่อย่าโมและเจ้าพ่อพญาแลจากอดีตสู่

ปัจจุบัน. โรงเรียนขามทะเลสอวิทยา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเขต 5 จังหวัดนครราชสีมา.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย , พ.ศ.2553

ข้อมูลเว็บไซต์ www.rd.go.th/chaiyaphum/84.0.html

ภาคผนวก

แผนที่จังหวัดชัยภูมิและแนวติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา

ประวัติคณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ

ชื่อ-สกุล	(ภาษาไทย) นางสาวอภิราดี จันทรแสง (ภาษาอังกฤษ) Ms. Apiradee Jansaeng
คุณวุฒิ	ปริญญาโท เอเชียศึกษา สาขาวิชาเอก เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัย โอเรกอน ประเทศสหรัฐอเมริกา และวุฒิปริญญาเอก สาขาวิชาประวัติศาสตร์ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย ประเทศออสเตรเลีย
ตำแหน่ง	อาจารย์
หน่วยงาน	ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ที่อยู่	ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย มหาสารคาม 44150

โทรศัพท์/โทรสาร 043754321 ต่อ 2010

E-mail address: jansaeng@yahoo.com